

Inwestycje małych i średnich przedsiębiorstw na przykładzie województwa lubelskiego

Wiesław Janik

Politechnika Lubelska, Wydział Zarządzania, Katedra Finansów i Rachunkowości
e-mail: w.janik@poczta.fm

Karolina Gałązka

Politechnika Lubelska, Wydział Zarządzania, Katedra Finansów i Rachunkowości
e-mail: k.galazka@pollub.pl

DOI: 10.12846/j.em.2014.03.20

Streszczenie

W artykule zaprezentowano źródła finansowania inwestycji małych i średnich przedsiębiorstw. Ich ocena została przeprowadzona na podstawie informacji statystycznej oraz badań ankietowych firm funkcjonujących na terenie województwa lubelskiego. Wydatki inwestycyjne w badanej grupie podmiotów gospodarczych w ostatnich latach znacząco wzrosły, lecz nadal są niskie. Finansowane są głównie środkami własnymi. Poziom innowacyjności inwestycji wprawdzie rośnie, lecz jest niewystarczająca. Konieczne jest wsparcie procesów innowacyjnych w małych i średnich przedsiębiorstwach poprzez odpowiednie zmiany w przepisach prawnych i działania władz lokalnych.

Słowa kluczowe

inwestycje, innowacje, źródła działalności inwestycyjnej, sektor MSP

Wstęp

Rozwój przedsiębiorstw wymaga systematycznego inwestowania w nowe maszyny i urządzenia, nowe technologie, nowe produkty. Inwestowanie jest procesem cią-

głym. Charakterystyczną jego cechą jest odroczony w czasie efekt. Rezultatem inwestycji jest wzrost wartości majątku rzeczowego, finansowego lub wartości niematerialnych (Sierpińska, 2010, s. 324). Współczesne inwestycje coraz częściej mają charakter innowacyjny (Nieć, 2010, s. 54).

Celem artykułu jest ocena dotychczasowych działań inwestycyjnych małych i średnich przedsiębiorstw. Podmiotem badań były jednostki zlokalizowane na obszarze województwa lubelskiego. Przyjęto hipotezę badawczą o umiarkowanym poziomie działań inwestycyjnych firm z sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) w województwie lubelskim.

W pracy wykorzystano dane statystyczne zawarte na stronach Głównego Urzędu Statystycznego oraz badania ankietowe przeprowadzone na grupie 242 mikro, małych i średnich przedsiębiorstw funkcjonujących na terenie województwa lubelskiego. Badania przeprowadzono w dwóch etapach. Etap pierwszy został zrealizowany w 2011 roku. Dotyczył on identyfikacji głównych źródeł finansowania inwestycji w małych i średnich przedsiębiorstwach. Etap II zrealizowano od listopada 2013 do stycznia 2014 roku. Dotyczyły one charakteru przedsięwzięć inwestycyjnych, wysokości nakładów oraz źródeł finansowania.

1. Charakterystyka próby badawczej

Przedsiębiorstwa objęte badaniami ankietowymi miały różną formę organizacyjno-prawną. Najliczniejszą grupę stanowiły małe podmioty prowadzące rejestrowaną działalność gospodarczą (166 jednostek), 69 podmiotów miało formę spółek, a 7 funkcjonowało jako spółdzielnie (por. tab. 1). Spółki stanowiły prawie 29% wszystkich przebadanych podmiotów – z tego ankietyzacji poddano 7 spółek akcyjnych, 30 z ograniczoną odpowiedzialnością, 13 spółek jawnych, 8 spółek cywilnych, 2 spółki partnerskie i 9 innych.

Biorąc pod uwagę rodzaj prowadzonej działalności, najliczniejszą grupę stanowiły podmioty prowadzące działalność usługową (109 firm – ponad 45%). Drugą grupę stanowiły jednostki gospodarcze zajmujące się działalnością handlową (61 firm – ponad 25%), Trzecią grupą, pod względem liczebności, były podmioty łączące działalność usługową i handlową (28 firm – prawie 12%). Podmioty prowadzące inne rodzaje działalności były mniej liczne.

Tab. 1. Forma organizacyjno-prawna i rodzaj prowadzonej działalności analizowanych przedsiębiorstw [%]

Forma organizacyjno-prawna	Udział [%]
Działalność gospodarcza	68,60
Spółka, w tym:	28,51
Spółka akcyjna	10,14
Spółka z.o.o.	43,48
Spółka jawna	18,84
Spółka cywilna	11,59
Spółka partnerska	2,90
Inne	13,04
Działalność spółdzielcza	2,89
Przedsiębiorstwo państwowe	0,00
Razem analizowane podmioty w tym:	100,00
Produkcyjne	8,68
Handlowe	25,21
Usługowe	45,04
Produkcyjno – usługowe	0,83
Produkcyjno – handlowe	4,96
Handlowo – usługowe	11,57
Produkcyjno - handlowo - usługowe	3,72

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w MSP województwa lubelskiego od listopada 2013 do stycznia 2014 roku.

Najliczniejszą grupę stanowiły mikroprzedsiębiorstwa, zatrudniające nie więcej niż 9 osób. Roczny obrót każdego z nich nie przewyższał 2 milionów euro. Wartość aktywów jednego podmiotu w tej grupie nie przekraczała wartości 2 milionów euro. Podmioty te stanowią prawie 85% całej próby badawczej.

2. Rola inwestycji w rozwoju przedsiębiorczości

Dzięki inwestycjom przedsiębiorstwa mogą poprawiać swoją konkurencyjność oraz sytuację ekonomiczną i finansową). Konkurencyjność postrzegana jest w kontekście umiejętności adaptowania pozytywnych trendów pojawiających się w otoczeniu, kreujących korzyści wewnętrzne i zewnętrzne (Filipiak i in., 2005, s. 264). Wzmocnienie przewagi konkurencyjnej postrzegane jest jako jeden z głównych czynników w budowaniu pozycji rynkowej podmiotów gospodarczych (Wysocka, 2012, s. 4). W warunkach gospodarki rynkowej konkurencyjność jest warunkiem funkcjonowania i rozwoju przedsiębiorstw. Dzięki niej przedsiębiorstwa mogą rywalizować

o klientów. Osiągają ją dzięki zdobyciu relatywnej przewagi w zasobach materialnych i niematerialnych, które tworzą potencjał konkurencyjny przedsiębiorstw. Dzięki nim podmioty gospodarcze mogą zatrzymywać dotychczasowych i pozyskiwać nowych klientów.

Utrzymanie i wzmacnianie pozycji konkurencyjnej wymaga systematycznego wdrażania innowacji. Zatem inwestycje nie powinny mieć charakteru typowo odtworzeniowego, lecz innowacyjny. Dzięki innowacjom łatwiej można zwiększać sprzedaż i efektywność eksploatowanych zasobów. Tymczasem jak wynika z raportu o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw, w porównaniu do innych krajów Europy, działalność inwestycyjna firm w Polsce jest dość ograniczona i charakteryzuje się relatywnie niską innowacyjnością. Inwestycje w środki trwałe przeciętnego przedsiębiorstwa w Polsce są znacznie niższe niż w innych krajach europejskich – ponad dziesięć razy niższe niż u lidera Szwajcarii oraz ponad dwa razy niższe niż w Rumunii (Raport..., s. 43).

W badanym okresie nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w woj. lubelskim wzrosły o ponad 1 mld złotych stosunku do 2010 roku. Zdecydowanie największą dynamikę odnotowano wśród mikroprzedsiębiorstw, których nakłady inwestycyjne wzrosły o blisko 60%, z prawie 730 mln złotych do ponad 1,1 mld złotych (por. tab. 2).

Tab. 2. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw w roku 2011 według liczby pracujących [%]

Wyszczególnienie	2010	2011	Dynamika	Udział w nakładach przedsiębiorstw regionu [%]	
				2010	2011
Ogółem [tys. zł]	4 471 756	5 477 649	1,225	100,00	100,00
Mikro	725 938	1 153 661	1,589	16,23	21,06
Małe	473 626	625 982	1,322	10,59	11,43
Średnie	828 242	1 181 040	1,426	18,52	21,56
Duże	2 443 949	2 516 966	1,030	54,65	45,95

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS-u (<http://www.stat.gov.pl>).

W przypadku małych i średnich podmiotów gospodarczych przyrost nakładów wynosił odpowiednio około 33% i 43%. Były to przyrosty istotnie wyższe w porównaniu z przedsiębiorstwami dużymi, w których wydatki inwestycyjne w 2011 roku wzrosły zaledwie o 3% w stosunku do roku poprzedniego. Różnice w dynamice nakładów inwestycyjnych wpłynęły na zmianę udziałów poszczególnych grup przedsiębiorstw w wydatkach inwestycyjnych poniesionych na terenie województwa. W porównaniu z 2010 rokiem najbardziej wzrósł udział mikroprzedsiębiorstw

(z 16,3% do 21%), spadł natomiast (o niemal 9 punktów procentowych) udział dużych przedsiębiorstw (por tab. 1).

Mimo odnotowanego przyrostu wydatków inwestycyjnych przedsiębiorstw, województwo lubelskie nie należy do liderów w rankingu przedsiębiorczości. Według przedstawionego raportu w rankingu tym, który został przygotowany w oparciu o dane dotyczące między innymi liczebności przedsiębiorstw, liczby pracujących w przedsiębiorstwach, wielkości przychodów, kosztów a także wysokości ponoszonych nakładów inwestycyjnych, przoduje województwo mazowieckie. Województwo lubelskie należy do regionów o najniższej aktywności gospodarczej. Taka sytuacja występuje od wielu lat. Zaobserwowany w ostatnich latach wzrost działalności inwestycyjnej nie wpłynął znacząco na zmianę tej sytuacji.

3. Ocena procesów inwestycyjnych realizowanych przez małe i średnie przedsiębiorstwa w województwie lubelskim

Dokonując oceny procesów inwestycyjnych analizie poddano strukturę nakładów według grup środków trwałych. Ponad 33% wszystkich dokonanych wydatków inwestycyjnych w przedsiębiorstwach to nakłady na środki trwałe produkcyjne (por. tab. 3) Ponadto, przebadane mikrojednostki systematycznie inwestowały w środki transportu – prawie 27%. Najmniejsze zainteresowaniem drobnych przedsiębiorców cieszyły się wydatki podnoszące wartość aktywów obrotowych (6,70%) lub wydatki na aktywa finansowe (1,44%). W badanej grupie podmiotów występuje duże zróżnicowanie struktury rodzajowej wydatków inwestycyjnych, o czym świadczy współczynnik zmienności na poziomie 0,789.

Poziom wydatków inwestycyjnych jest uzależniony od źródeł ich finansowania. Jako główne źródło finansowania inwestycji najczęściej wskazywaną odpowiedzią był zysk zatrzymany – prawie 32%, a następnie kredyty długoterminowe – prawie 19%. (por. tab. 4). Na trzeciej pozycji pojawiła się możliwość dopłat właścicieli (wspólników), a na czwartej dotacje z funduszy unijnych. Mimo wyraźnej hierarchii w badanej grupie podmiotów występowało duże zróżnicowanie źródeł finansowania przedsięwzięć inwestycyjnych. Świadczy o tym wysoka wartość współczynnika zmienności, która kształtowała się na poziomie 0,757.

Tab. 3. Wydatki inwestycyjnych w przedsiębiorstwach województwa lubelskiego [%]

Wyszczególnienie	Udział [%]
Środki trwałe produkcyjne	33,49
Środki trwałe nieprodukcyjne	24,40
Środki transportu	26,79
Wartości niematerialne i prawne	7,18
Aktywa finansowe	1,44
Wzrost wartości aktywów obrotowych	6,70
Razem	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w MSP województwa lubelskiego od listopada 2013 do stycznia 2014 roku.

Potwierdzona badaniami hierarchia źródeł finansowania rozwoju jest typowa dla małych i średnich przedsiębiorstw (MSP). Nie zmienia się ona od wielu lat. Przez wiele lat transformacji ustrojowej w Polsce zwracano uwagę na niechęć banków do kredytowania, szczególnie małych przedsiębiorstw, której wyrazem były złożone procedury bankowe, wysokie koszty kredytu, wymagana zabezpieczenia. W ostatnich kilku latach wiele banków zweryfikowało swoje podejście do małych podmiotów gospodarczych i zaczęło wykazywać większe zainteresowanie nimi jako kredytobiorcami. Mimo to, nie zauważa się istotnej zmiany w strukturze źródeł finansowania tej grupy przedsiębiorstw. Ciągłe aktualne jest stwierdzenie, że „przedsiębiorstwa preferują finansowanie kapitałem własnym, szczególnie z niepodzielonych zysków, gdyż jest to dla nich mniej ryzykowne, wykazują niechęć do poddawania się procedurom kontrolnym związanym ze zdobywaniem zewnętrznych źródeł finansowania” (Iwin-Garzyńska, 2009, s. 336).

Tab. 4. Źródła finansowania działalności inwestycyjnej [%]

Wyszczególnienie	Udział [%]
Zysk zatrzymany	31,82
Dopłaty właścicieli	16,12
Kapitał nowego inwestora strategicznego	2,89
Kredyt długoterminowy	18,60
Kredyt preferencyjny	5,79
Leasing finansowy	8,26
Leasing operacyjny	5,79
Dotacje z funduszy Unii Europejskiej	10,74
Razem	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w MSP województwa lubelskiego od listopada 2013 do stycznia 2014 roku.

Niską pozycję w źródłach finansowania inwestycji MSP zajęły dotacje z funduszy Unii Europejskiej. Sfinansowano nimi niewiele ponad 10% wartości zrealizowanych wydatków inwestycyjnych. Przyczyn tak niskiego wykorzystania tego źródła można upatrywać między innymi w nadmiernej formalizacji i opieszałości urzędów w przyjmowaniu i rozpatrywaniu złożonych wniosków oraz biurokratycznym systemie rozliczeń (Znów..., 2010). W opinii przedsiębiorców są to środki najtrudniejsze do pozyskania. Opinia ta nie uległa zmianie od wielu lat, czyli od momentu, kiedy pojawiła się możliwość współfinansowania inwestycji środkami unijnymi (Sieńko, 2006, s. 228).

Wśród inwestycji badanej grupy podmiotów gospodarczych dominowały przedsięwzięcia małe, o wartości do 100 tys. złotych. Stanowiły one ponad 50% planowanych wydatków inwestycyjnych. Natomiast udział wydatków w kwocie do 300 tys. złotych wynosił ponad 70% ogólnie planowanej kwoty (por. tab. 5). Jest to zrozumiałe, jeżeli uwzględnimy z jednej strony wskazane wcześniej źródła finansowania (przy relatywnie niskiej skali działalności środki własne nie mogą być duże), z drugiej zaś fakt niskiego tempa rozwoju mikro i małych przedsiębiorstw w Polsce. Większość mikro i małych przedsiębiorców albo nie powiększa swoich przedsiębiorstw lub robi to zbyt wolno.

Tab. 5. Wartości przedsięwzięć planowanych w przedsiębiorstwach [%]

Wyszczególnienie	Udział [%]
Do 100 tys. zł	51,18
101-300 tys. zł	19,69
301-500 tys. zł	4,72
Powyżej 500 tys. zł	11,02
Powyżej 1 mln. zł	13,39
Razem	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w MSP województwa lubelskiego od listopada 2013 do stycznia 2014 roku.

Mimo ograniczonej aktywności inwestycyjnej, mikroprzedsiębiorstwa przeznaczały prawie 30% wydatków na marketing nowych produktów, bądź projektowanie i wdrożenie innowacji. Ponadto przebadane mikrojednostki systematycznie inwestowały w nowoczesne technologie wytwarzania produktów (por. tab. 6).

Mali przedsiębiorcy mają świadomość konieczności unowocześniania swoich przedsiębiorstw i podnoszenia poziomu ich konkurencyjności rynkowej. Ich rozwój ograniczają jednak niskie własne zasoby finansowe oraz mała skłonność do ryzyka, szczególnie finansowego. Tymczasem unikanie tego ryzyka (poprzez ograniczanie

zewnętrznych źródeł finansowania) w warunkach współczesnej gospodarki prowadzi do wzrostu ryzyka operacyjnego. Zbyt wolne wdrażanie innowacji oraz powolny wzrost jest równoznaczny z ustępowaniem miejsca tym, którzy nie boją się ryzyka finansowego i rozwijają swoje firmy dzięki kredytom i innym, źródłom zewnętrznym.

Tab. 6. Działania finansowane przez przedsiębiorstwa w poszczególnych latach [%]

Wyszczególnienie	Udział [%]
Nowoczesne technologie (innowacja procesowa)	17,07
Marketing nowych produktów (innowacja marketingowa)	29,27
Projektowanie, wdrożenie innowacji	29,27
Badania i rozwój (B+R)	19,51
Sferę zarządzania na przykład wdrożenie controllingu	4,88
Razem	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych w MSP województwa lubelskiego od listopada 2013 do stycznia 2014 roku.

Przeprowadzone badania wskazują, że wśród małych przedsiębiorców rośnie świadomość konieczności wdrażania różnego rodzaju innowacji. Mimo ciągle relatywnie niskich wydatków inwestycyjnych coraz większa ich część kierowana jest na przedsięwzięcia o charakterze innowacyjnym. Zaobserwowany w ostatnich latach znaczący przyrost tych wydatków w MSP województwa lubelskiego jest pozytywnym symptomem, który może wskazywać na zmianę podejścia tej grupy podmiotów gospodarczych do prowadzenia biznesu i doceniania innowacji. Zmiany te wymagają jednak istotnego wsparcia, głównie o charakterze instytucjonalnym.

Podsumowanie

Inwestycje pełnią ważną rolę w procesie rozwoju i poprawie konkurencyjności sektora małych i średnich przedsiębiorstw. Ich właściciele mają tego świadomość. Mimo to, nakłady inwestycyjne w tym sektorze są relatywnie niskie w porównaniu z potrzebami. Biorąc pod uwagę rolę tego sektora w rozwoju gospodarczym kraju (udział w tworzeniu PKB, udział w zatrudnieniu, znaczenie dla rozwoju regionów o najniższym poziomie PKB *per capita*), istnieje pilna potrzeba zwiększenia dynamiki jego rozwoju. Nie jest to tylko problem pojedynczych podmiotów gospodarczych, lecz wyzwanie ogólnogospodarcze.

Obecne otoczenie prawne nie sprzyja rozwojowi badanej grupy przedsiębiorstw. Stanowi ona dla nich duże ryzyko. Wiele obszarów działalności gospodarczej objętych jest systemem zezwoleń i koncesji. Prowadzenie wielu inwestycji wymaga uzyskania stosownych zezwoleń budowlanych, których procedury są złożone i czasochłonne. Ciągłe zmieniające się i nieprecyzyjne przepisy prawne zwiększają niepewność związaną z rozliczeniami podatkowymi. Rezultatem tej sytuacji jest nie tylko niewystarczający poziom inwestycji w sektorze, lecz również rozwój tak zwanej „szarej strefy” gospodarczej.

Konieczna jest więc zmiana podejścia do tej grupy przedsiębiorstw. W pierwszej kolejności konieczne jest uproszczenie przepisów dotyczących uruchamiania działalności gospodarczej, realizacji inwestycji, systemu opodatkowania. Małe przedsiębiorstwa nie dysponują wyspecjalizowanymi służbami, które mogłyby przygotować w sposób profesjonalny różnego rodzaju dokumentację czy stosowne strategie rozwojowe. Nie można ich również traktować jako potencjalnych przestępców podatkowych. Odbiurokratyzowanie działalności gospodarczej wpłynęłoby na znaczny spadek ryzyka prowadzonej działalności gospodarczej (zarówno ryzyka operacyjnego i finansowego) i wzrost zainteresowania rozwojem prowadzonej działalności. Wzrosłoby również zainteresowanie zewnętrznymi źródłami finansowania, które mogłyby się stać bardziej dostępne i tańsze.

Oprócz zmian w zakresie przepisów o charakterze ogólnogospodarczym potrzebne są działania na szczeblu lokalnym, motywujące do podejmowania i rozwoju lokalnej działalności gospodarczej. Chodzi z jednej strony o ulgi podatkowe w podatkach samorządowych, z drugiej zaś o poprawę infrastruktury technicznej, dzięki której można byłoby zachęcać przedsiębiorców spoza regionu do rozwoju działalności gospodarczej na terenie województwa. Doświadczenia województw tworzących tak zwaną ścianę wschodnią dostarczają argumentów uzasadniających konieczność takich rozwiązań.

Literatura

1. Filipiak B., Kogut M., Szewczuk A., Ziolo M. (2005), *Rozwój lokalny i regionalny. Uwarunkowania, finanse procedury*, Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin
2. Iwin-Garżyńska J. (2009), *Weryfikacja teorii inwestowania w przedsiębiorstwach polskich*, w: Bernas B. (red.), *Zarządzanie finansami firm – teoria i praktyka*, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu 48, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław, s. 328-337

3. Nieć M. (2010), *Finansowanie innowacyjnych przedsięwzięć*, *Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa* 8
4. Sieńko B. (2006), *Źródła finansowania rozwoju przedsiębiorstw – wyniki badań w województwie podkarpackim*, w: P. Karpus (red.), *Finanse przedsiębiorstwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, Lublin, s. 223-228
5. Sierpińska M., Jachna T. (2010), *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa
6. Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation and Development of the Regions of the European Union, 1999
7. Stankiewicz M. J. (2002), *Konkurencyjność przedsiębiorstwa. Budowanie konkurencyjności w warunkach globalizacji*, Dom Organizatora, Toruń
8. Strużycki M. (red.), *Zarządzanie przedsiębiorstwem*, Difin, Warszawa
9. Wysocka E. (2012), *Istota i czynniki konkurencyjności w regionie*, <http://www.dlaczegopolska.ue/indeks.php?p=arto> [07.08.2012]
10. *Znów zawieszono dotacje dla firm* (2010), *Ekonomia i Rynek*, Dodatek do Rzeczpospolitej

The investments of small and medium-sized enterprises on the example of the province of Lublin

Abstract

The article presents the sources of financing of small and medium-sized enterprises. Their evaluation was based on statistical information and surveys of businesses operating in the Lublin province. Capital expenditures in the group of economic operators in recent years significantly increased, but still low. Are mainly financed with own funds. The level of innovation investment, while growing, but it is insufficient. It is necessary to support innovation processes in SMEs by appropriate changes in legislation and the activities of local authorities.

Keywords

investment, innovation, sources of investment activity, the SME sector